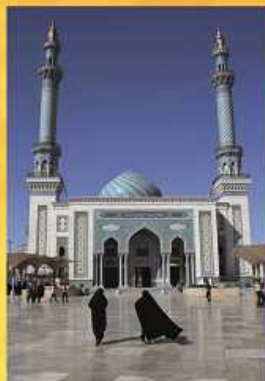

Jaromír Míra Červenka

BAREVNÉ ROZCESTNÍKY

Netradiční toulky současnou Asií

NAKLADATELSTVÍ
ÉPOCHA

Jaromír Míra Červenka

BAREVNÉ
ROZCESTNÍKY

Netradiční toulky současnou Asií

Jaromír Míra Červenka

BAREVNÉ
ROZCESTNÍKY

Netradiční toulky současnou Asií

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Kniha vyšla s laskavou podporou manželů Moniky a Martina Kolářových i jejich synů Filipa, Erika a Denise, a dále též za přispění Michala Čepka, majitele CK Alvarez, s.r.o., a Jarka Skalky, jednatele e-shopu 4camping.cz.

Copyright © Jaromír Míra Červenka, 2018
Photos © Jaromír Míra Červenka, Libor Schwarz, 2018
Cover Art © Lukáš Tuma, 2018
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2018

ISBN 978-80-7557-124-3 (Print)

ISBN 978-80-7557-545-6 (ePub)

ISBN 978-80-7557-546-3 (mobi)

ISBN 978-80-7557-547-0 (pdf)

*Lucii – za trpělivost, s níž pokaždé v čase mých toulek,
rozfoukávala uhlíky rodinného krbu – a také památce mého táty,
který (byť pouze v romantických představách) zbrázdil mnohé
kouty zeměkoule, aby mi poté mohl vše barvitě vyprávět...*

BAREVNÉ ROZCESTNÍKY

ÍRÁNSKÝ KALEIDOSKOP

(Po perském koberci – k prahu současného dění)

PŘEDMLUVA

Pokud se hned při vstupu do Íránu prezentujete coby novinář, logicky to s sebou nese mnohá, často velice nepříjemná omezení. Jiná je ovšem situace, navštívíte-li zemi jako zcela obyčejný (byť individuálně cestující) turista a teprve do-
datečně, za pomoci svých poznámek a fotografií, oglosujete dění a zážitky, které vás cestou oslovily. Což je případ můj i mého textu...

Když jsem před časem dostal od pražského nakladatelství Epoque nabídku k vydání publikace, zabývající se v jedné své části také problematikou Íránské islámské republiky, udělalo mi velkou radost, že budu mít šanci podělit se o zážitky a zkušenosti posbírané během opakovaných toulek touto prastarou a krásnou zemí, a přiblížit tím pádem čtenářům ono (pro nás Evropany) tak výrazně odlišné, nicméně navýsost přátelské prostředí.

Moje úplně první návštěva Íránu je datována zářím 2001. Ano, právě oním měsícem a rokem, kdy došlo k tragickému zničení newyorských Dvojčat a o necelý měsíc později pak také k dodnes diskutabilnímu vpádu amerických a britských jednotek na afghánské území. Ostatně – George Bush jr. s Tonym Blairem znovu zopakovali tento krok již o pouhé dva roky později svým nepřilíživě uváženým útokem na Irák. Díky chybnému rozhodnutí vlád obou zmíněných zemí tak v celém světě dodnes sklízíme trpké ovoce stoupajícího sektářského násilí.

Uplynulo celých čtrnáct let a já se opětovně (a rád) vracím na íránskou půdu. I pro laického pozorovatele, jakým se samozřejmě cítím být, je takovýto časový úsek jistě dostatečným odstupem. Umožňuje to totiž, vyzorovat mnohé změny, kterými stačila zdejší konzervativní společnost v me-

zičase projít, a to i s ohledem na celosvětový kontext, počítaje v to samozřejmě i vzájemnou rivalitu Íránu a Saúdské Arábie – dvou států setrvale se přetahujících o post jediného relevantního hegemonu zdejší neklidné oblasti. Celý cestopis jsem se navíc pokusil oživit i třemi krátkými reminiscencemi, tedy reálnými zápisky z roku 2001. Hlavní smysl oněch sdělení spočívá v jejich autenticitě. Čtenář má díky těmto textům možnost prožívat spolu se mnou prvotní dojmy vážící se ke každé z popisovaných lokalit.

Podobně jako v několika předchozích titulech vydaných ve spolupráci s nakladatelstvím Epoque, také zde dokresluje bohatá fotografická dokumentace vizuální obraz většiny popisovaných lokalit. Doufám (možná trochu neskromně), že právě můj „íránský kaleidoskop“ poslouží coby nevtíravý návod, pozvánka, či snad dokonce i výzva, k návštěvě této rozporuplné země, často neprávem oceňované špatnou pověstí – ve skutečnosti ovšem místa s vlídnou tváří moderní perské pohádky...

REMINISCENCE PRVNÍ

Kam až oko dohlédne, jsou kolem dokola celé naší roztomilé zeměkoule natahané všelijaké dráty, co pořád něco od něčeho oddělují. Nelze se tedy divit, že i naše cesta začíná právě na jednom takovém zadrátovaném hraničním přechodu. Startujeme totiž z turecko-iránské čáry, z pašeráckého hnízda zvaného Doğubayazit, ležícím v samém severovýchodním cípu Turecké republiky.

Celnice na turecké straně je již od pohledu špinavá, tmavá a ospalá díra. U stropu líně skřípou zrelé lopatky ventilátorů a letargickou náladu oživuje pouze všudypřítomná tvář národního spasitele Mustafy Kemala Atatürka, shlížejícího dolů na obyčejné smrtelníky přísným pohledem. O míře důležitosti zdejšího pohraničního úřadu svědčí i vláčná gesta celníků. Jakoby se skoro ani nepohybovali. Ostatně, na nějaké cizince tu nejsou moc zvyklí. Ani zvědaví. Obzvláště pak na turisty! Takový už je zkrátka přechod – Gürbulak/Bazergan. Celé místo totiž funguje spíš jako překladiště kamionů, kde oběma směry, tam i zpět, pendlují donekonečna stále ti samí řidiči. Na konci nekonečného celního odbavení se ale posléze i vy octnete v lůně plechového hangáru, společně s tunami bavlny, zrní, oleje a surového železa. Zbývá tak akorát čas ještě urychleně dopít veškerý v báglech zapomenutý alkohol – přes čáru si totiž s sebou nesmíte vzít skutečně ani slzu. V tomhle ohledu dokáží být všichni muslimští úředníci sloužící v iránském pohraničním sektoru opravdu nekompromisní. Nastává nám tudíž blažený čas konzumace čajů a voňavých vodních dýmek.

Stojíte na jednom z nejizolovanějších výsostných punktů Turecka, u dveří, jimž jaksí pro jistotu chybí klika – a společně s několika dalšími nešťastníky vyhlížíte malou kulatou škvírou onen zatím neznámý, ale zato dozajista zaslíbený Írán. Čas se vleče a jen malý turecký voják v odrbané uniformě občas zabuší pažbou samopalu na plechová vrata, snad aby dal vědět svým iránským kolegům,

že zdejší část hranice pořád ještě funguje. Do šera skladiště proniká pode dveřmi paprsek slunce – bezesporu je to cosi, jako příslib...

Zachrastění klíčů, „...odemyky-odemyky...“, vrata jsou najednou dokořán a v nich – urostlý a čacký důstojník iránské armády v perfektně padnoucím stejnokroji a s botami vyleštěnými do podoby zrcadla. Překvapení ale ještě stále neberou konce a vy se tak rovnýma nohama ocitáte v moderním perském příběhu.

Welcome to Iran, řekne s úsměvem ten pohádkový voják. A jde se! Cesta, pečlivě vysypaná drobně drceným štěrkem, vede přímo k bráně honosné celníční budovy, tak rozlehlé, že by – v případě patřičného zájmu – dokázala pojmout snad i desítky turistických zájezdů naráz. Jen fotit se tu nesmí. Fakt, velká škoda! Stěny potažené mramorem, klimatizace, pohodlná křesla, a navrch i dva velkoplošné TV monitory, na nichž právě běží přenos jakýchsi velkolepých náboženských slavností – zkrátka a dobře blízkovýchodní civilizace jako vyšitá!

(srpen 2001)

■ NENÍ NAD ŠPATNOU POVĚST

„Slyšel jsem, že už se zase chystáš jet do Íránu. Nejsi náhodou padlej na hlavu? Víš jak děsná je to země? Přečti si noviny, pořád se o tom všude píše...“ Takto vesměs unisono negativně vyznívaly nejčastější reakce z mého (nutno podotknout relativně vzdělaného) okolí. Díkybohu bylo ale občas možno zaslechnout i ojedinělý tenký hlásek vyjadřující opačný názor.

Není snad totiž na světě složitějšího a rozporuplnější vnímaného státu nežli právě Írán. Tento veřejností obecně přijímaný vzorec dozajista ovlivňují hlavně média svými často zjednodušenými černobílými soudy či nezřízenou touhou za senzačními zprávami stojícími často na samé hraně polopravd... Není se proto čemu divit, když vaši přátelé nebo i zcela cizí lidé pozvednou při zmínce o chystané návštěvě tohoto koutu světa významně svá obočí, majíce vás v lepším případě za nesoudného hazardéra. Nicméně oproti tomu všemu stojí názor zkušených cestovatelů, kteří již měli tuto ne snadno uchopitelnou zemi možnost poznat zblízka. Názor, jenž zcela jasně hovoří o tom, že Írán není, alespoň prvoplánově, ztělesněním nějakého zla.

Budoucí „hrdinové“

Džomhúrí-je eslámí-je Írán (jinak také Íránská islámská republika), co do rozlohy šestnáctý největší stát na světě s počtem obyvatel blížícím se zvolna ale neodvratně osmdesáti milionům. Země s tradicí dlouhou jako lidstvo samo, v současnosti ovšem zároveň také jeden z největších bubáků, jímž se náš mírotvorný Západ ohání a opakovaně straší (nejen) před spaním své vlastní k panikaření náchylné a manipulacím přístupné občany. V zájmu objektivit je ale také třeba přiznat, že to byla právě íránská konzervativní politická reprezentace, která svými často až výsostně nevhodnými prohlášeními k veřejnosti negativně vnímanému obrazu země nemalou měrou sama přispěla.

■ TISÍC A JEDNA PERSKÁ NOC

Přeskočit jen tak bez obalu celou předlouhou historii starověké Persie se nejspíš jeví doslova barbarstvím. Všichni ti Médové, Achaimenovci, Seleukovci, Arsakovci, Sasánovci, a posléze pak také Arabové reprezentovaní zde na území dnešního Íránu chalífy z rodu Umajjovců a Abbásovců, rela-

Trocha historie

tivně krátké působení Mongolů v čele se samotným Čingischánem i znovu uchopení vlády nad Persií klany Safiovců, Kádžárovců, a posléze (už ve třicátých letech dvacátého století) i dynastií rodu Pahlaví – to vše dohromady tvoří až ne skutečně pestrý sled událostí.

Zkrátka – o kořenech Íránu, tedy o kouzlu Persie (per-sky ایران, původně Árjan, neboli země Árjů) by se jistě dalo napsat mnohé. Ale co naplat, kniha není nafukovací a navíc – tahle slavná kapitola celé oblasti je dnes díky internetu dostupná prakticky každému. Takže dámy (jakož i pánové) protentokrát zajisté prominou...

■ OD ČASU ŠÁHŮ K DOBĚ KLERIKŮ

Nezmínit ovšem alespoň ilustračně to, co spadá do období tak říkajíc moderních dějin země, by byl, myslím, hřích mnohem většího kalibru. Tak tedy – v roce 1925 došlo k převzetí moci Rezou Šáhem Pahlavím, aby hned poté násle-

Mladý Rúholláh v čase studií – 1938

dovala překotná modernizace země v intencích tehdejších evropských norem. Průběh druhé světové války znamenal pak pro Írán okupaci vojsky Velké Británie a SSSR a také dosazení nového vládcy Muhammada Rezy Pahlavího. Tehdy (1943) se též v Teheránu konala dějinná konference za účasti Roosevelta, Churchilla a Stalina.

Mocenské rozpory mezi Brity a USA týkající se situace na íránské politické scéně vyřešil až puč, který za účinné pomoci CIA dostal zemi jednoznačně do vlivové sféry Spojených států.

Když roku 1979 vypuknou v Íránu protivládní demonstrace, které se brzy poté mění v celonárodní revoluci, je šáhův režim svržen a vedení země se ujímá exponovaný oponent režimu a zároveň též duchovní, ajatolláh Rúholláh Chomejní. Paradoxem zůstává, že zatímco Chomejní se z exilu (trvajících již od roku 1964) vrací po mnoha letech zpět do vlasti, Rezá Pahlaví je zhruba ve stejné době nucen tuto zemi natrvalo opustit. Následně jsou demontovány také „pilíře“ dosavadního šáhova světského působení a referendum vznikla i Ústava Islámské republiky, obsahující silné náboženské prvky. Sekulární stát přestává tím pádem existovat a moc v Íránu nově přebírá šíitské duchovenstvo. Tento fakt je ovšem důvodem k masivní emigraci části obyvatel, díky čemuž vzniká mimo území íránského státu jedna z nejpočetnějších náboženských diaspor světa (v letech 1978–1994 opustilo zemi údajně až 5 milionů lidí). Součástí nově vzniklé ústavy Íránu je také jedno až dosud nevídané unikum. Jde o deklarovanou funkci duchovního vůdce – rahbara (podle tradice, prostředníka Božího), jehož roli je tímto dokumentem přisouzena výrazně silnější ústavní moc, nežli má samotný prezident země. Vedle Vatikánu se tak Írán stává jediným teokratickým státem na světě. Výrazná Chomejního osobnost je pak i zpětně, po letech, vnímána více než rozporuplně. Coby vůdci je mu sice bez debat přisuzován klíčový vliv na posílení identity národa, stejně jako zásluha na faktickém osamostatnění

Návrat z exilu do vlasti (1. února 1979)

Íránu v intencích velmocenské politiky silných států světa – zároveň jsou ale Rúholláhu Chomejnímu v průběhu období revolučního íránského kvasu právem přičítány k tíži až tisíce vězňených, případně i popravených tzv. nepřátel tehdy nově se rodícího klerikálního společenského řádu.

Díky několika klíčovým událostem přicházejícím za sebou v rychlém sledu (z nichž tou nejdůležitější byl nejspíš svévolný akt násilného obsazení ambasády USA v Teheránu studenty, kteří požadují sebekritiku amerických postojů vůči Íránu a také vydání šáha zpět do vlasti s cílem následného trestu) se nové íránské vedení dostává do křížku s doktrínou Spojených států. Situaci pak dále oboustranně eskalují jak oficiálně proklamované politické postoje Íránu vymezující se vůči Američanům – tak na straně druhé i množství tajných operací vedených agenty CIA, směřujících právě proti čerstvě se formující vládě íránských duchovních.

Chomejní se synem Ahmadem a vnuky, Hassanem a Yaserem

Nedlouho poté (22. září 1980) je pak země napadena svým sousedem a zároveň i věčným rivalem – Irákem. Útok provedený Saddámem Husajnem (za výrazné podpory USA) si v této vypjaté době vzal coby svou hlavní záminku spory týkající se ropných nalezišť v íránské provincii Chúzistán (v Íránu se nachází 11 % veškerých světových zásob této strategické suroviny). Začíná tak osmiletá íránsko-irácká válka, jíž padlo za oběť údajně až milion lidí. Důsledky masivního použití chemických zbraní ze strany irácké armády jsou mezi obyvatelstvem Íránu bohužel patrné až dodnes. Nedlouho po uzavření příměří, v červnu 1989, ajatolláh Chomejní umírá a jeho nástupcem v roli rahbara se stává Sajjid Alí Chameneí. Roku 1997 vítězí v prezidentských volbách umírněný duchovní Muhammad Chátamí, bývalý ministr kultury. Tomu se postupně podařilo prosadit řadu reforem, včetně větší svobody tisku, a uskutečnit i klíčové schůzky ve Washingtonu

a Vatikánu, kde na setkání s papežem vyhlásil program tzv. „dialogu civilizací“. Dalšímu pokroku jeho reforem však začala účinně bránit Rada dohlížitelů, složená z nejtvrdějších konzervativců. Tuto rozpolcenou situaci nedokázaly zvrátit ani výsledky parlamentních voleb v roce 2000, v nichž triumfovaly proreformní síly, ani opětovné zvolení Chátamího prezidentem v roce 2001 (v Íránu mají občané volební právo již od patnácti let věku). Chátamího druhé prezidentské období skončilo roku 2005 a o úřad prezidenta začal usilovat i starosta Teheránu Mahmúd Ahmadínežád, který také nakonec ve volbách zvítězil. Ahmadínežádova výbušná rétorika byla plná výpadů, především vůči Izraeli (jehož představitelé si s ním ovšem ve slovních útocích a výhružkách vůči Íránu nikterak nezadali). Způsob Ahmadínežádovy komunikace nicméně na dlouhá léta jednoznačně zhoršil vztahy ostatního světa k Íránské islámské republice. To vše navíc podtrhl i často diskutovaný jaderný program, na němž již v té době země po léta pracovala. I přes nedávno uzavřenou mezinárodní smlouvu, která dokládá, že se Írán pod dohledem MAAE (Mezinárodní agentura pro atomovou energii) momentálně vzdal ambic na výrobu jaderných zbraňových systémů a zároveň se také zavázal k omezujícím krokům ve svém jaderném výzkumu, jsou o konečných cílech „íránského jádra“ ve světě i nadále vedeny nekonečné polemiky.

Jen jaksi pod čarou – embargo na vývoz íránské ropy (tvůřící pouhých 20 % její celkové produkce) i další sankce ze strany Spojených států a EU se díky čilým obchodním vztahům Íránu s Ruskem, Čínou, Venezuelou, se Sýrií, s Indií, Jižní Koreou, Japonskem i dalšími zeměmi, částečně míjely účinkem. Írán si totiž dokázal vytvořit jakýsi vlastní model soběstačnosti a ve většině problematických komodit mezery vzniklé zákazem importu relativně účinně nahradil. Prokazatelné je to kupříkladu v problematice výroby automobilů. Zároveň je ovšem pravdou, že především těžní mechanismy i navazující systémy, využívané v sektorech íránského ropného průmy-

slu, podávají díky svému nediskutovatelnému stáří čím dál nižší výkony. Nejdůležitější potřebou ekonomiky primárně čerpající většinu příjmů z prodeje ropy, tak bezesporu zůstává urychlená modernizace většiny stávajících těžebních zařízení.

Počínaje loňským rokem (1/2016), po aktu zrušení mezinárodních sankcí plynoucích z nově uzavřené funkční smlouvy o „jádro“, začal Írán po letech ve velkém vyvážet své zboží i suroviny do většiny států světa, stejně tak jako nakupovat obří objemy moderní techniky a technologií napříč celou Evropskou unií i USA.

Vraťme se ale zpět v historii k roku 2009, kdy Mahmúd Ahmadínežád vítězí i v nových volbách. Nejspíš se zde ovšem jednalo o manipulaci s volebními výsledky v jeho prospěch. Nastalá situace sice v zemi vyvolala hlasité protesty, nikterak to ale nezabránilo Ahmadínežádovu znovu dosazení do prezidentského křesla. Co nicméně následuje prakticky okamžitě, to jsou perzekuce vedené vůči odpůrcům konzervativců i zpřísnění stávající cenzury – a to jak tisku, tak internetu.

Prozatím poslední politickou kapitolou Íránu se stala relativně nedávná prezidentská volba z června 2013. Při 75% účasti v ní dostal šanci klerik a právník Hasan Rúhání, reprezentující pod heslem „Umírněnost a moudrost“ Islámskou republikánskou stranu spolu s Uskupením bojujících duchovních. Ten také posléze vítězí s nadpolovičním ziskem hlasů. Novopečený prezident Rúhání svou rétorikou od počátku probouzí naděje mnoha Íránců, že se mu podaří vymanit zemi z citelné mezinárodní izolace. Na sklonku roku 2013 odlétá íránská delegace v čele s nově zvoleným prezidentem na zasedání OSN do New Yorku, kde má být projednávána i nová mezinárodní pozice Íránu. Prakticky vzápětí poté je Teheránem zrealizováno i propouštění skupiny politikých aktivistů, v několika případech vězněných již od sporných předchozích voleb. O necelého dva a půl roku později, 16. ledna 2016, pak potvrzuje generální ředitel MAAE fakt,

že Írán splnil veškeré podmínky k tomu, aby mohl být kontrolován jeho jaderný program, a OSN následně ruší i veškeré dosud platné ekonomické i finanční sankce. Pokud jde o současné dění v Íránu, vyvstávají nyní, s blížícím se květnem 2017, další velké otazníky. Nikdo totiž přesně neví, co přinesou aktuální prezidentské volby, a která z politických linií tak nakonec v Teheránu zvítězí. Hovoří se pouze o neúčasti Ahmadínežáda coby jednoho z původně avizovaných a zároveň navýsost problematických kandidátů. Jen pro zajímavost: do klání o nejvyšší íránský úřad se až dosud údajně přihlásilo na 1600 uchazečů (z nichž nicméně naprostá většina skončí v nekompromisním sítu Rady dohlížitelů). Zájem o prezidentskou pozici ovšem v Íránu pravidelně projevují také ženy, ty jsou zde, zejména pokud jde o věci veřejné a politiku, velice aktivní. Jen pro příklad: v současném zákonodárném sboru zasedá již 17 žen (většinou z řad reformistů), což je o jednu více, nežli bylo do parlamentu zvoleno duchovních (oproti tomu v roce 1979 mělo v íránském Madžlesu své místo plných 164 zástupců kléru).

Do letošní soutěže o prezidentský post se přihlásilo dokonce rovných 137 žen, bohužel žádnou z nich neuznali členové konzervativní rady (persky: *Šúráje negahbáne ghánúne asási*) hodnu reálné kandidatury. Této předvídatelné selekci padla jako obvykle „za oběť“ také celá řada liberálních uchazečů, v důsledku čehož pak konečná nabídka čítala pouhou šestici vyvolených.

Mezi aspiranty, kteří mají v této soutěži naopak zcela nespornou šanci, lze dozajista počítat momentálně výkonného představitele země Hasana Rúháního. Tento reformátor, byť sám klerik, je na rozdíl od nejvyššího duchovního vůdce země, konzervativce a rahbara Alí Chameneího, nakloněn popřávat sluchu ženskému elementu, díky čemuž je širokou veřejností vnímán coby zastánce udržitelného stavu genderové rovnováhy, tedy alespoň v mezích daných možností a také v rámci tuzemského politického klimatu.

Do této bezpochyby spleť předvolební situace doléhají navíc ze Spojených států i hlasité projevy nedávno zvoleného prezidenta Donalda Trumpa, jenž se vehementně dožaduje revize smlouvy o íránském jaderném programu a snaží se, bok po boku se svým staronovým oblíbencem, a čerstvě také generálním odběratelem amerických zbrojních systémů – Saúdskou Arábií (20. května 2017 podepsaly obě země „obří“ kontrakt v hodnotě skoro 400 miliard USD), ovlivnit a zvrátit dosavadní platnost oné již skoro dva roky v praxi fungující, mezinárodní dohody.

Lze tedy v zrcadle současného dění vůbec ještě doufat, že by se po čtyřech desítkách let plných vzájemné zášti mohly někdy v budoucnu na scéně znovuobnovit diplomatické vztahy mezi USA a Íránskou islámskou republikou? To vše nejspíš ukáže až čas...

A jedna čerstvá aktualita na závěr:

Dne 19. května 2017 byly v Íránu odstartovány v pořadí již dvanácté prezidentské volby (od revoluce v roce 1979), jichž se účastnilo více než 40 milionů oprávněných voličů. Na bezpečnost po celé zemi dohlíželo na 350 tisíc členů ozbrojených složek. Z původních šesti předvybraných uchazečů, dva hned zpočátku odstoupili, a další dvojici poté z boje vyřadila poměrně nízká podpora voličů. V závěrečném finále se tudíž nakonec střetl pouze nejsilnější kandidátský pár – konzervativec Ebráhím Raísí (jinak také velký „chránělec“ Chameneího) a liberální duchovní (i současný prezident) Hasan Rúhání. Ten ovšem již v prvním kole s přehledem zvítězil, když získal 58 % veškerých hlasů. Triumf této (víceméně) prozápadně orientované osobnosti, jež se notabene již po dlouhé čtyři roky pokouší dostat Írán (ekonomicky i politicky) do mezinárodního povědomí, vzbuzuje naději, že se osmdesátimilionová klerikální země, reprezentovaná nyní právě Rúháního stylem politiky, bude (i navzdory Trumpově „íránofobní“ rétorice) nadále otevírat našemu světu.

■ DVA RŮZNÉ VÝKLADY TÉHOŽ VYZNÁNÍ

V souvislosti s násilnými konflikty zatěžujícími planetu i se složitostmi, které přinášejí rozdílné úhly pohledu, je-li tématem otázka víry, nelze nezmínit problémy, odehrávající se aktuálně na území ještě donedávna klidného Jemenu (o Iráku raději ani nemluvě). Jde o jakési bezskrupulózní přetahování o potenciální moc v celém obrovském regionu – o ukázkou síly a vlivu, a to mezi iránskou stranou a druhým táborem, tedy především Saúdy. To vše je zbylému světu prezentováno jako čistě religiózní souboj dvou výkladů jednoho a téhož náboženství (tedy většinové skupiny tzv. stoprocentně pravověrných sunnitů s odpadlými, ovšem o nic méně stejně pravověrnými, šíity). Za celý konflikt pak v konečných důsledcích platí jako obvykle svými životy zcela nevinní lidé.

Kde se ale vzal a v čem tkví onen tak zásadní rozpor mezi souvěrci? Většinová část muslimské populace, tedy sunnitě (zhruba 85 % z celkově jedné a půl miliardy muslimů) vyznávají krom Koránu také „sunnú“ – sbírku dalších činů a výro-

Typické muslimské modlitební „náčiní“

ků Mohameda. Po Prorokově smrti roku 632 nastal boj o post vůdce celé náboženské obce (ummy), tedy i o titul chalífy. Jedním z neúspěšných kandidátů byl i Alí ibn Abú Tálíb, Mohamedův bratranec. Později po jeho násilné smrti (661) vytvořili Alího příznivci opozici vyznávající pouze přímé Prorokovo pokrevní následnictví. Sunnitská část muslimů ovšem již dlouho před tím svěřila moc do rukou bývalého Mohamedova spolupracovníka a tchána, a zvolila ho chalífou. Šiité se odmítli podřídit a toto nové vedení neuznali. Došlo tak k nenávratnému rozštěpení vyznavačů islámu, kdy pro šiity zůstali pro všechny časy jedinými právoplatnými chalífy pokrevní potomci Alího (celkem je jich 12), kdežto sunnité si své vůdce dál volili bez ohledu na původní rodinné svazky. Ani samotní šiité ale netvoří jedinou homogenní strukturu – existuje totiž několik odnoží (například ismáilité, alavité a do jisté míry i vyznavači súfismu), jejichž praktiky se od tradičního pojmání šiitské víry v mnohém odlišují. Pokud jde o lokality, kde se jednotlivá názorově rozkmitřená křídla vyskytují, není to striktně rozděleno, místy jsou totiž oba hlavní směry promíchány. V Íránu, Afghánistánu, Ázerbájdžánu, Bahrajnu i Jemenu převažují šiité (tvoří i velkou komunitu v Iráku), oproti tomu prakticky veškerá území severní a střední Afriky, Saúdské Arábie, Indonésie i většiny středoasijských republik jsou doménou sunnitů. Pravdou je, že čím blíže k sobě obě skupiny žijí, tím lépe spolu vycházejí. A naopak. Tam kde chybí pravidelný kontakt, dochází často ke krveprolití a vzájemné neskrývané nenávisti. Člověku žijícímu v současném světě se možná bude zdát až neuvěřitelné, k jakým tragédiím může vést rozdílný pohled ortodoxních muslimů na jedno jediné vyznání. Abychom ale byli spravedliví – stačí vzpomenout nesmiřitelných náboženských střetů, které postupně zachvátily celou Evropu (byť ve staletích minulých) nebo pro změnu dobu relativně nedávnou – totiž násilné činy páchané ve jménu té či oné „subjektivně pravé víry“ na území Severního Irsku.

■ K VLAJCE - HLEŽ!

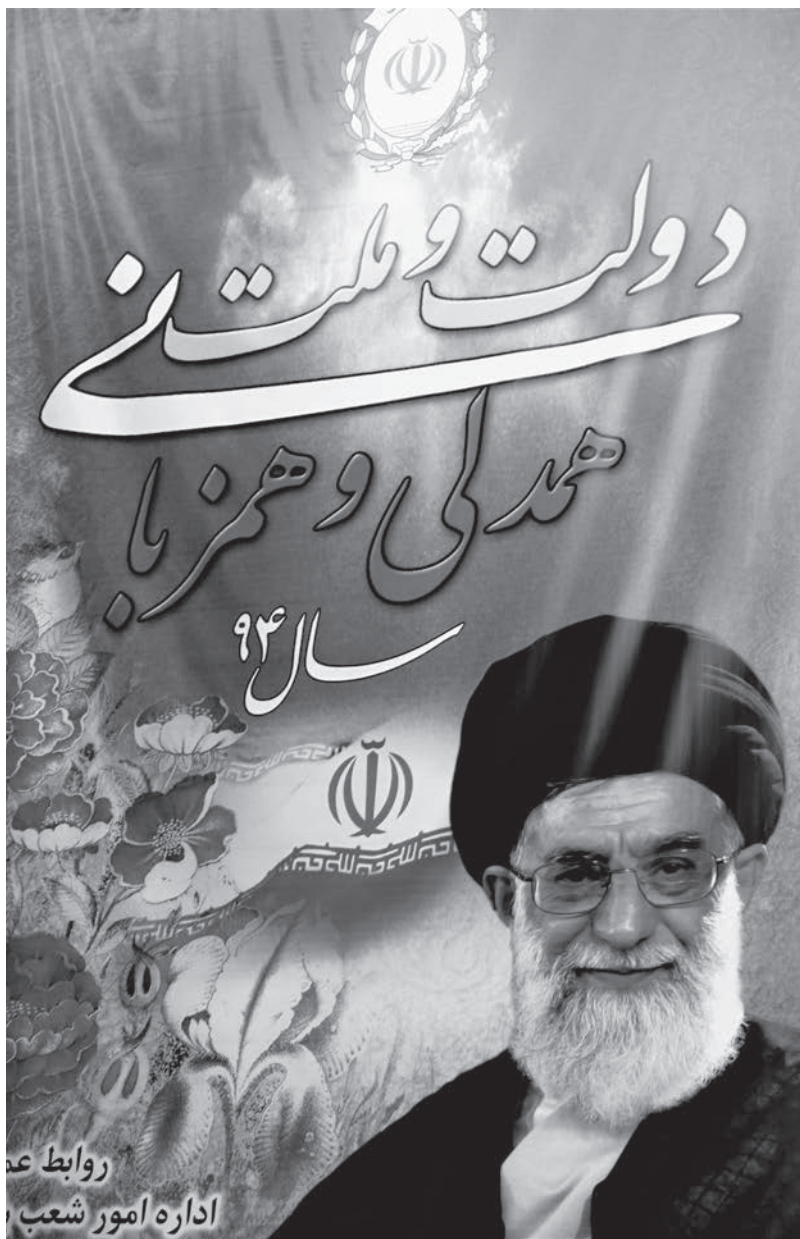
Tomu, kdo touží rozluštit rébus v podobě symbolů nalézajících se na aktuálně používané státní vlajce Íránské islámské republiky, mohu posloužit stručným vexilologickým výkladem:

Barvy použité na íránské zástavě mají své kořeny už někdy v 18. století. Vlajka Íránu má tři vodorovné pruhy v tradičních íránských barvách, zelené, bílé a červené, bílý pruh je však o něco širší než dva ostatní a zasahuje do nich úzkými obdélníkovými zuby. Na okrajích červeného a zeleného pásu se vždy jedenáctkrát opakuje stylizovaným kúfským písmem (nejstarší kaligrafickou formou arabštiny) bíle psané heslo Bůh je veliký (Alláhu Akbar). Uprostřed bílého pruhu je pak umístěn červený íránský znak. Ten tvoří čtyři malé půlměsíce, obklopující svisle ležící čepel meče. Nad ní je umístěn znak arabského písma nazývaný *at-tašdíd*. Kresba znaku je stylizací Alláhova jména.

A fangle vlají...

Pět hlavních prvků emblému symbolizuje pět základních pilířů islámu – šahádu (víru), *salát* (modlitbu), *zakaát* (almužnu), *saum* (půst v čase ramadánu) a *hadždž* (pout do Mekky), přičemž jejich svislá poloha naznačuje cestu k je-

روابط عمده
اداره امور شعب

dinému bohu. Čtyři půlměsíce představují fázi jeho narůstání, tak jak roste islámská víra. Dle jiného výkladu jde ale o květ červeného tulipánu, který prý podle starobylé íránské legendy vyrostl na hrobě vojáka, který zahynul při boji za svou vlast.

Meč reprezentuje sílu a statečnost, která je zde navíc zesílena znakem *at-tašíd*. Podoba znaku zároveň evokuje představu zemského glóbu. Pokud jde o volbu barevnosti pruhů, jež vlajka obsahuje – zelená je tradiční barvou islámu, bílá představuje mír, a červená je pak symbolem revoluce, statečnosti, hrdinství i prolité krve. Zmíněný dvaadvacetkrát se opakující text na okrajích barevných pásů připomíná konkrétní datum revolučního roku 1357, dle našeho kalendáře jde o 11. únor 1979, které je oslavováno jako den vítězství myšlenek imáma Chomejního a završení islámské revoluce v zemi.

Za žerďovou část vlajky by měla být považovaná pravá strana, protože znak je psán stylizovaným písmem, které se čte zprava doleva (podobné je tomu i u vlajek Saúdské Arábie a Íráku). Ve finále pak ještě dvě zajímavosti – podle odborníků na vexilologii se vliv výtvarné podoby íránské vlajky, s červenou, bílou a zelenou barvou, jednoznačně odráží na tádzické či kurdské vlajce.

A za druhé: i když Islámská republika byla v Íránu vyhlášena již 1. dubna 1979, novou íránskou vlajku schválil nový parlament až 29. července 1980. Do té doby byla používána íránská trikolóra bez císařského lva nebo též se lvem, samozřejmě ale, bez typické císařské koruny.

Abych nezapomněl – ještě aktuální, i když ne zrovna extra veselá perlička, týkající se tak trochu tématu vlajek (byť ne zrovna těch íránských). Není to ani rok zpátky co navzdory momentálně se vylepšujícím (k datu rukopisu 10/2016) vztahům mezi Íránem a USA, zasáhly v Teheránu policejní složky proti skupině prodejců oblečení. Ptáte se proč? V jejich skladech byly totiž objeveny hory oblečků, zdobených ve stylu Strýčka Sama. Trika, kalhoty, sukně, a kdo ví co ještě – vše hý-

řilo motivy čerpajícími inspiraci jen a pouze z americké státní vlajky. Jinými slovy – móda přímo satanská! Jaký trest čeká ony nešťastné distributory šatstva, není příliš jasné, pouhé pokárání z důvodů prezentace této objektivně vzato nevkusné šarže to ale dozajista nebude...

Přetrvávající averze ke Spojeným státům, již proslul současný iránský duchovní vůdce, ajatolláh Alí Chameneí, je všeobecně známou věcí. Nikoho tedy nejspíš nepřekvapí, že prý dokonce nedávno na Twitteru sdílel koláž, kde (nyní již bývalý president) Barack Obama páchá sebevraždu, zatímco USA mizí v propadlišti dějin. Velký Satan holt už navždy zůstane Velkým Satanem, a to za všech okolností!

■ MILIONÁŘEM – SNADNO A RYCHLE

Úmorné mnohahodinové čekání v prostorách dubajského tranzitu posléze střídané i vymodleným, sotva půl druhá hodinovým přeletem do Teheránu – to vše už je teď pro nás jen jakousi pravěkou minulostí.

Právě totiž nastává brzké ráno 26. února 1394 perského kalendáře (což přepočteno na naše aktuální evropské datum značí 16. květen roku 2015) a my konečně vstupujeme na regulérní půdu Íránu. Na okraj je třeba podotknout, že mi bylo již dříve popřáno Írán navštívit. To celé se ovšem odehrálo již před dlouhými čtrnácti lety. V té době jsem do země doputoval po pevnině. I konečný cíl tehdejší výpravy ležel jinde – po pár týdnech strávených na zdejším území jsme plynule pokračovali směr Pákistán – a následně dál, do Indie...

Oproti veškerému očekávání nevíta mezinárodní teheránské Letiště imáma Chomejního nově příchozí ani namířenými zbraněmi či důkladnou prohlídkou tělních dutin, nýbrž světlem tisíců zářivek, naleštěnými zrcadlovými stěnami a haldou umělých květín, jež zdobí snad každý kout interiéru. Pokud jde o celní a pasové tanečky, probíhá vše zcela standardně a na asijské poměry i celkem svižně. Překvapivě

vás tu nečekají žádná speciální upozornění a zvědavé pohovory – jen krátký a laxní úředníkův pohled, stokrát omletá říkanka: *Welcome to Iran ...* a ve finále už jen zvučné bouchnutí razítka, ohlašující, že cesta ven je volná. Nežli ovšem definitivně opustíte brány letištního prostoru, je třeba načerpat hotovost, respektive vyměnit těžce nabytou americkou měnu za sady místních bankovek.

„Prkotina“, řeknete si, jenže celá legrace teprve začíná.

Veksláky s obřimi svazky bankovek potkáte snad všude

V rozsáhlé budově terminálu je krom pár klimbajících zaměstnanců a lehce dezorientované čtveřice Evropanů (tedy nás) zcela pusto a prázdno. Naštěstí brzy objevíme budku připomínající spíše novinový stánek, jež je místní svatyní mamonu. S naším příchodem čenžirna jako zázrakem ožívá a oproti dolarům se na pultě postupně vrší svazečky íránských riálů (IRR). A jsou jich mraky! Jako v té pohádce o hrnečku co donekonečna vaří kaši, se před námi kupí další a další balíčky bankovek. Když pokladník ukončí transakci, je

banánovka, z níž se peníze až doted' sypaly, prakticky prázdná. Ještě, že sem žádní další cizinci dnes ráno nepřiletěli. Jinak opravdu nevím. Zato z nás se během pouhých pár minut stali nefalšovaní milionáři. V Íránu totiž za pouhou tisícovku amerických dolarů obdržíte skoro 30 milionů riálů! Samozřejmě, že pouze v bankovkách nepoměrně nižší nominální hodnoty.

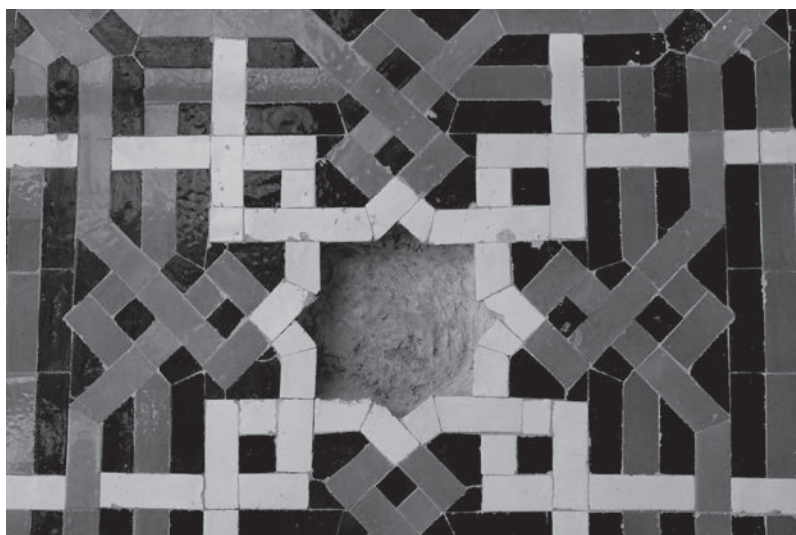
Chvíli poté tak už opouštíme letiště s bágly k prasknutí narvanými penězi – jako bychom snad právě spáchali úspěšnou loupež v útrobách Ústřední íránské banky. Tohle téma jistě zaslouží alespoň pár slov návdavkem, obzvláště pak s ohledem na vesměs unifikovanou výtvarnou podobu výše zmíněných papírových platidel... Ať už chcete či ne, zažijete v momentě přiletu do země své první (opravdu nefalšované) setkání s asketickým architektem islámské revoluce – Sajjidem Rúholláhem Músavím Chomejním. Díkybohu, že nikoliv osobně, nýbrž pouze zprostředkovaně – v okamžiku nutné směny peněz. Naprostá většina tuzemských bankovek je totiž zdobena právě Chomejního přísnou tvář – počínaje malou, skromně působící „tisící-riálovkou“ oděnou do barvy hnědi, až po nepoměrně honosnější a také stonásobně vyšší nominál, vyvedený tentokrát v ušlechtilém světle olivového odstínu (odvrácená strana bankovky pak nese obraz Saadího mauzolea v Šírázu). V Íránu se nicméně ceny většinou neudávají v riálech, nýbrž v tzv. túmánech (desetinásobcích riálu), či dokonce v jednotkách zvaných zde celkem příznačně: „chomejní“ (ekvivalentem je 1000 túmánů).

Tak trochu galimatyáš, že...?

V té samé době, kdy se Chomejního podmračená podobižna etablovala coby nedílná součást íránské národní měny, dostalo se identické „cti“ také nekonečnému množství významných staveb, univerzit, parků i náměstí po celé zemi, které tak až doted' – i díky bezbřehé vděčnosti zdejších teokratických kruhů – nesou rahbarovo (s historií provždy spjaté) jméno.

■ ÚCTYHODNÉ MĚSTO KOMM

I když to máme z Mezinárodního letiště Imáma Chomejního (IKIA) do centra Teheránu na místní poměry, sotva co by kamenem dohodil, tedy pouhých 30 kilometrů, necháváme si tuhle lahůdku plnou smogu až na poslední dny těsně před návratem, a snažíme se najít spoj, jenž by odpovídal trase naší nhrubo naplánované cesty. Máme totiž namířeno do Kommu, města vzdáleného zhruba sto kilometrů od jižního okraje íránské metropole. Přeje nám štěstí – namísto autobusové linky potkáváme vstřícného řidiče taxi, který se po chvilce smlouvání nechá přemluvit, naloží naši ne zrovna zanedbatelnou výbavu, a takříkajíc rychlostí světla přemístí svůj vůz íránské značky Saipa Tiba přesně tam, kam nás srdce momentálně táhne. Ještě k té světelné rychlosti – že jsme svištěli po skvělé dálnici stočtyřicítkou, se dalo víceméně předpokládat, jaksi navíc nám k tomu ale po celou dobu jízdy nad hlavami naplno zářilo všudypřítomné elektrické osvětlení. A to prosím za bílého dne...

I rozbité mozaiky mají své kouzlo

Město Komm je významným svatým místem, ležícím na území Íránu. Po Mašhadu je totiž druhým největším poutním městem a tím pádem i epicentrem šiitské teologie. Většinou se zde soustřeďují vrcholné postavy íránského duchovenstva a traduje se, že tu lze najít nejvyšší možnou hustotu ajatolláhů (i dalších v Koránu zběhlých muslimů) v celé širé zemi. Před svou nucenou emigrací žil v Kommu i samotný Rúholláh Chomejní, a právě odtud se také po jeho návratu do Íránu začaly v roce 1979 díky nadšení studentů ve velkém šířit i plameny revoluce. Hlavní místní atrakcí je hrobka světice Fátémeh, jinak také sestry imáma Rezy – která na tomto místě zemřela v 9. století. Její kult obnovili Safíjovci po ztrátě iráckých šiitských center v Nadžafu a Karbalá. Šáh Abbás I. potom nechal počátkem 17. století vystavět nad hrobkou dnešní komplex mešit a medres a o 200 let později přidal Fath Alí Šáh zdaleka viditelnou zlatou kupoli, tyčící se nad samotnou hrobkou. Duch tohoto prostoru také předurčuje jeho silný konzervativismus, proto je zde namísto i mimořádná míra citlivosti. Samozřejmostí je tak vyznávání hidžábu – tj. striktně dodržovaného slušného oblečení (a to i v případě mužů), stejně jako uměřené a důstojné chování. Komm leží uprostřed vyprahlé pustiny a říční koryto, půlící město na dvě části, bývá po většinu roku až na výjimky zcela vyschlé. Nikoho tedy nejspíš nepřekvapí, slouží-li kommským občanům, skoro v celé své délce, za rozsáhlé parkoviště, jehož regulérnost před zákonem dokonce stvrzuje i množství osazených dopravních značek.

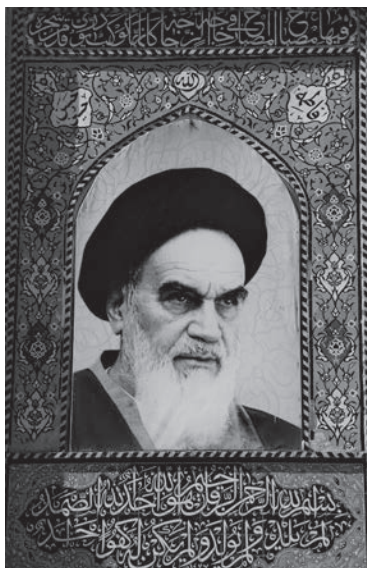
Hned po příjezdu nacházíme azyl v jednom z hotýlků, sotva pár kroků od hlavního náboženského komplexu. V pokoji sice není místa nazbyt, na stěně ale nechybí specifická značka – kibla, zastupující tu nezbytný a v mešitách obvyklý mihráb, tedy místo jež vždy ukazuje věřícím správný směr, kterým leží Mekka. Právě kibla, podobně jako kobereček a modlitební kameny dotýkané čelem (mohr), totiž patří v Íránu ke zcela standardnímu hotelovému vybavení.

Místo abychom sladce dospali chybějící noc, během níž nás letecké společnosti vláčely světem, vyrážíme za potravou. V kommském lidovém bistru tak pojídáme první z řady stovek kebabů, konzumovaných poté znovu a znovu během celé naší cesty, abychom se při placení účtu zároveň (jaksi „za pochodu“) poprvé učili i perské číslice v jazyce fársí. Kupodivu to není zas až tak složité, i když tanec na hraně mezi riály a tumány zaměstnává mozek při každé z plateb na sáhodlouhé minuty.

Že je Komm opravdovým poutním místem se máme přesvědčit, ledva vstoupíme na posvátnou půdu náměstí, obklopující prostor zdejší mešity. Čilý ruch, hemžení stovek lidí, halas i pokřik prodejců látek, koberců i koření, to vše působí velice světsky – kamkoliv ale oko dohlédne, všude kolem se černají samé čádory. Řeč je samozřejmě o ženské části populace. Slušivý hábit černé barvy halicí dámy od hlavy až k patám má tady ve svatém Kommu jistě svou zcela oprávněnou tradici. Co v Íránu nejspíš až na pár výjimek nepotkáte, jsou burky s mířkou pro oči (Afghánistán) či nikáby, ozdobené černým závojem (Arábie). Za to právě již zmíněné čádory jsou tady jako doma. Pokud ovšem rodina ženy nevyznává až natolik ortodoxní názory – bývá pak zvykem nosit i tzv. maknae (jakousi kombinaci šátku a šálu skrývacího ramena). Ve velkých městech si ovšem příslušnice něžného pohlaví nejčastěji vážou pestré šátky, mnohdy zcela ležérně upevněné, že tak-tak drží na hlavě. Podobné rozdíly platí i o používání make-upu. Zatímco v Kommu se většina místních žen drží striktních pravidel a malují se spíše střídmě, jinde je v módě více než nepřehlédnutelný styl líčení. Spolu s výraznými rysy a tmavou barvou očí pak vše ve výsledku vytváří celek, jenž se často podobá spíše obrazu dovedeného umělce k barevné dokonalosti nežli svěží dívčí tváři.

Není to ovšem pouhá černá čádorů, co dělá Komm Kommem – také bílých a černých turbanů je ve městě jak naseto. Řádně zahuštěná koncentrace totiž odpovídá oněm desítkám tisíc duchovních, kteří se zde pravidelně zdržují. Bílá barva turba-

nu přísluší šíitským klerikům, a to bez ohledu na postavení v hierarchii duchovenstva. Od začínajícího studenta madrasy, až po ty nejvýznamnější ajatolláhy. Ty černě zbarvené patří pro změnu „sajjedům“ – přímým potomkům některého ze středověkých šíitských imámů (tedy prapotomkům Mohamedovým). V celém Íránu jsou pak odhadovány počty duchovních na víc než 300 tisíc. Vše počíná titulem „hodžatoleslám“, následováno vyšším stupněm – „ajatolláhem“, a po dalších letech studií a veřejného i odborného uznání vrcholí kariéra označením „ajatolláh al-ozmá“, tedy velký ajatolláh řečený „mardža“. Tito mistři nad mistry, provozující věhlasné školy plné věrných následovníků, mnohdy kočírují i vysokou politiku a jejich vliv (a to nejen v Íránu) zasahuje do většiny sfér společenského života muslimských zemí. Onu celosvětově uznávanou elitu islámského duchovenstva nicméně tvoří pouze velice malý počet mardžů – dohromady je jich totiž necelá sedmdesátka...

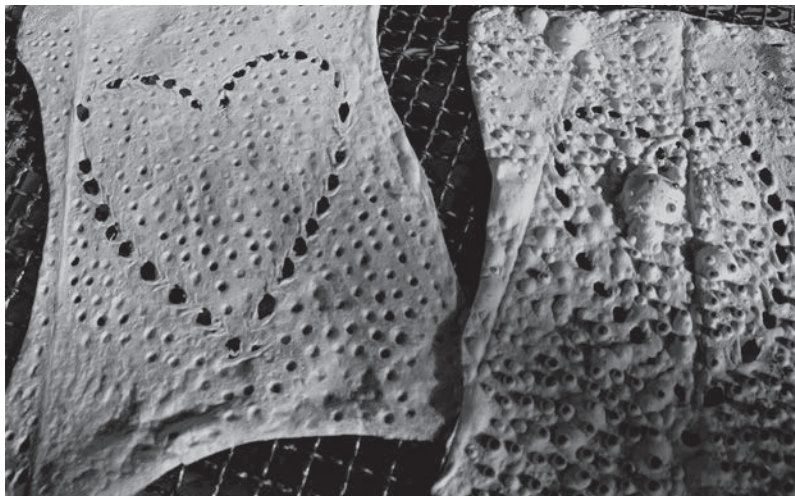

Velký ajatolláh

Ovšem i na tak důstojném místě, jakým bezesporu okolí Fátiminy hrobky je, najdete cosi mírně komického. Uprostřed náměstí hned vedle vchodu do mešity se pohupuje v bocích skoro dvoumetrová figura, přioděná do kostýmu Mickey Mouse. Navíc s obří hlavou v plyšovém provedení. Nejspíš jde o živou reklamu na místní verzi fast foodového řetězce. Já osobně si myslím, že by pan Walter Elias Disney nestačil žasnout. A spolu s ním také několik v řadě posledních amerických prezidentů. Kampak se poděly ony obousměrně šířené proklamace, vehementně deklarující nepřekročitelné odlišnosti ve vyznávání hodnot obou světů – tedy USA a Íranu? Jsou to ale paradoxy, že pane Vaňku?

Bloumáme městem sem a tam a při jednom z čajových zastavení narazíme i na cosi jako relikv minulosti – na nápoj s až komiksovým názvem – Zam-Zam. Jde o tuzemský produkt chuťově skoro identický s Coca Colou. Myslel jsem, že už „Zam-zamka“ dávno zmizela kdesi v propadlišti času, ale je vidět, že i po čtrnácti letech od mé poslední návštěvy, má na trhu pořád své místo. To jednoho potěší! Těsně po západu slunce se vracíme do centra. Vůně z místní pekárny nás přitáhne jako magnet a nežli se nadějeme, už nahlížíme přes ramena hloučku čekatelů, lačných placek kommského chleba. Pekaři nás zvou přímo k ohnivému lůnu, z nějž pak postupně vytahují na světlo boží čerstvě dopečené nany. Naplněni pocitem sounáležitosti a s chlebovým dárkem pod paží, míříme zpět k náměstí Astane. Po horkém dni vydávají dlaždice pod nohama příjemný chlad. S večerem tady lidí ani v nejmenším neubývá, spíše naopak. Shodujeme se, že tohle místo působí naprosto přízračně. Nejspíš je to i díky slavnostnímu nočnímu osvětlení, jež visí v bohatých girlandách ze všech okolních minaretů. V celém komplexu díky tomu vládne zcela odlišná atmosféra nežli za denního světla. Míhající se stíny čádorů i hlasy slité v měkkou zvukomalebnou změť, podtrhují pocit tajuplnosti. Únavou už sice sotva klopytáme, ale ne a ne se odhodlat k návratu. Když pak na hote-

lu, už pozdě v noci, rozbalíme podarované chlebové placky, zjišťujeme, že kommsťtí pekařtí mistři každou z nich vyzdobili speciálně pro nás velkým tvarovaným srdcem.

Osobní dárek od kommských pekařů

Zde si dovolím malé přerušení svých cestopisných zážitků, abych věnoval trochu prostoru jedné skutečně podstatné věci, totiž: často diskutovanému oblékání žen v Íránu, jakož i zdejší módě obecně...

■ NEJEN HIDŽÁB DĚLÁ ŽENU ŽENOU

Dovolím si tvrdit, že jedním ze zásadních středobodů světa ženy, ať již kdekoliv ne světě, vždy zůstává její vzhled a především pak věčné okouzlení rozmarnou Paní módou. Možná bude pro někoho překvapením, že právě íránské ženy patří již tradičně k největším uživatelkám kosmetiky na světě. Fenomén make-upu je v Íránu všudypřítomný – řeč je ovšem především o obyvatelkách velkých měst. Dokonale upravený zevnějšek, stejně jako používání kvalitní kosmetiky tu k žen-

ské populaci patří stejně tak samozřejmě, jako jejich mnohdy až nezřízená záliba v nakupování módního oblečení a šperků.

Zkreslené představy, často podporované médii a obecně rozšířené mezi Západoevropany, že všechny zdejší ženy chodí od rána do večera zahaleny pouze v černých barvách, z nichž jim nevykukuje snad ani špička nosu, vezmou při procházce ulicemi íránských měst dost rychle za své. Naprotá většina dotyčných slečen a dam totiž své libůstky týkající se „sebezdobení“ v žádném případě nespojuje s problematikou muslimské věrouky a díky tomu nevidí v hojném používání šminek či trendového oblečení žádný větší problém.

„Korán přece make-up přímo nezakazuje, tak proč si dělat starosti?“ odpovídá obvykle na dotazy překvapených cizinců většina obyvatelek velkoměstských aglomerací.

Jisté riziko s sebou nicméně nošení odvážnějšího moderního oblečení přece jen nese – v Íránu totiž stále (byť již sporadicky) funguje mravnostní policie a její občasný zátahy bývají noční můrou všech žen, až přespříliš vystavujících na odiv svou vlastní atraktivitu. Je ovšem pravda, že místy můžete mít i vy dojem až jistého nadužívání kosmetických přípravků. A kde že se všechny tyhle krásu podporující šminčky berou, obzvláště v době roky trvajících obchodních sankcí ze strany Západu? I na to je celkem snadná odpověď – solventnější společenská vrstva si jezdí bez větších problémů nakupovat přímo ke zdroji, tedy do Paříže či Říma – ti (respektive ty) co tyto cesty podnikat nemohou, hojně využívají nabídku místního černého trhu. Mám na mysli kvalitní sortiment zkrášlovadel a módních doplňků, dovážených podloudně do Íránu především z Emirátů. Kdo se ovšem spokojí s levnějšími kopiemi kosmetických setů, má na výběr z kvanta čínských a tureckých výrobků. Na své si zkrátka přijdou všichni. A jak koneckonců mnozí z nás pamatují ještě z éry socialistického Československa – módní trendy nezastaví žádné hranice a vždy (snad krom KLDR) si překážka-nepřekážka, nějakou tu skulinu vedoucí dovnitř zaručeně najdou.

V ráji sladkostí

Umělohmotné figuríny, vytrčené vyzývavě na předprsni velkoměstských obchodů s módním artiklem, mají sice dle přísných iránských nařízení hlavy zakryté pokrývkou (samozřejmě, že trendy šátkem), oproti tomu ale často na vlastním plastovém těle inzerují až překvapivě rozverně spodní prádélko, za jehož užívání by se nemusel stydět ani leckterý podnik, specializující se na erotické služby. V megalopoli, jakou je Teherán, nejsou výjimkou ani rozsáhlé obchodní domy plné značkového zboží prakticky z celého světa, v nichž lze najít celá obří samostatná patra věnovaná výhradně nabídce džínsů, jinde pak zas kabelek či jiných náležitě drahých doplňků. Pokud jde o butiky s módními oděvy je většina nabízených modelů velice vkusně vyvedena, přičemž pro mladší zájemkyně jsou v nabídce cíleně zkracovány partie rukávů či sama délka kabátků. Barevná škála sortimentu je až neuvěřitelně široká a totéž pak platí i pro šátky, tvořící dosud v Íránu povinnou součást ženského oblečení. Ve většině případů nahradily tyto pestře vzorované pokrývky hlavy ještě donedávna používané fádni a hluboko do čela stažené hidžáby. Musím zde po pravdě přiznat, že některé ze zmíněných měst-

ských módních kreací, ve spojení se sošnými siluetami mladých Íránek, rozhodně stály za ohlednutí.

Co dokáže prakticky bez výjimky rozlítit každého Íránce či Íránku, je moment, kdy je někdo (byť i nedopatřením) označí za Araby. Pro Peršany, snad ani nemůže být větší potupy – považují se totiž za něco o hodně lepšího... Může tak být obrovským trapasem, když je s Araby třeba jen srovnávané. Mnohé íránské slečny dokonce i za horkých dnů nosí rukavičky, aby si příliš neopálily ruce. Když si potom s nimi na tohle téma povídáte, většina rezolutně prohlásí, ...že zkrátka nechtějí vypadat jako nějaké Turkyně či Arabky.

O tom, jaké může život přichystat paradoxní situace, svědčí i krátký historický exkurs, ještě do předrevolučních časů kdy Íránu vládla dynastie Pahlaví. Šáh Muhammad Rezá Pahlaví se podobně jako jeho otec snažil o sekularizaci země. Součástí objektivně vzato pozitivních změn byl nicméně i kontroverzní zákon týkající se zákazu nošení šátků a dalších atributů islámského oblečení. Tento postoj soustředil pozornost na pouhou fyzickou existenci a užití závoje. Ignoroval tak jeho kulturní, společenskou a psychologickou komplexnost. Po pádu prozápadní šáhovy vlády a vítězství islámské revoluce se proto ostentativní nošení šátků částí obyvatelstva stalo nejen vnějším projevem víry, nýbrž (v případě Chomejního) i dokonale využitým manipulativním nástrojem boje o moc. Následný společensko-politický veletoč, díky němuž se styl oblečení á la hidžáb dostal do možno říci až rigidního extrému, pak v Íránu znovu fungoval po dlouhá léta. Nutno podotknout, že ne vždy zcela dobrovolně!

Uplynulo pouhých pár desítek let, svět se pootočil, a v případě milionů liberálně smýšlejících Íránek nastal i díky pozvolnému uvolňování přísných oficiálních pravidel další obrat, tedy čas pro nové trendy v oblékání i pro nasmělé nadbíhání diktátu světové módy. Obrazně řečeno: „...ta správná doba pro další z absurdních kotrmelců, metaných na prknech tuzemského módního mola...“

Kouzlo zrcadel

Zůstaneme-li u tématu současného ženského ošacení, pak můžeme směle konstatovat, že v centrech iránských velkoměst je momentálně praktikována jakási „hra na přetahovanou“, během níž zdejší ženy a dívky v souboji se stále slábnoucími aktivitami islámské náboženské policie, zkoušejí – až jak daleko lze ve svobodě oblékání reálně zajít.

Když už je řeč o vztahu žen ke vkusným úborům – v rámci korektnosti cítím potřebu poznamenat, že krom živých promenád, požívajících výsad velkoměstské anonymity, existuje na mapě Íránu také mnoho lokalit, kde až na výjimky moderně oblečenou ženu nejspíš nepotkáte. Mluvím samozřejmě o dosud většinově konzervativním prostředí venkova a především – o svatých místech, jakými jsou třeba města Mašhad či výše zmíněný Komm. Ne, že by zde žily nějaké jiné ženy než třeba v Isfahánu a Teheránu, i zde jde především o styl rodinné výchovy, o odlišný světonázor, a z toho ply-

noucí vztah ke komplexnímu vyznávání tradic. A tradice, ty jsou v Kommu přímo páteří společenského dění. Zdejší způsoby života stejně jako chování jeho obyvatel, jsou totiž už po staletí určovány vážností, jež tomuto místu (i díky historickým a náboženským souvislostem) zcela přirozeně přináleží.

■ SMĚR KÁŠÁN

Zatímco ranní slunce ještě ani nestačilo řádně nabrat na síle, my už stojíme na náměstí Haftdad, v předměstské části Kommu. Právě odtud vede ta nejpřímější trasa, dál na jih. Situace z předchozího dne se ale opakuje jako přes kopírák – dřív než se totiž objeví první autobusový spoj, domlouváme cenu s ochotným taxikářem a vzápětí už míříme dolů na Kášán. Podle mapy nás tentokrát čeká „magických“ 111 kilometrů cesty, vesměs hornatými úseky pouště. Bizarně působící skalní útvary podobné kulisám ze sci-fi filmů, střídané rovinatou monotónní hamadou bez života – takový je obraz místní krajiny. Z času na čas se v dálce jako fata morgana objeví i nově postavené sídliště, spíše shluk několika třípatrových paneláčků, tradičně doplněných i nezbytnou mešitou. Někde tady, v prostoru mezi Teheránem a Kášánem, jsou prý také ukryta ona problematická jaderná zařízení, vzbuzující ve světě tolik emocí.

Jedinou zastávkou, kterou na trase absolvujeme, je pouštní benzínka. Ani tady ovšem nevycházíme z překvapení – litr benzínu, stejně jako v celém Íránu, stojí v přepočtu na naše poměry neuvěřitelných 5–6 korun českých. Nemluvě už vůbec o limitním, vládou dotovaném množství 60 litrů na měsíc a automobil, a to za cenu nedosahující ani tří kaček. V Íránu se ovšem v posledních letech prudce zvyšují i počty čerpacích stanic, kde je možno natankovat pro režii státu výhodnější zemní plyn. Těchto míst, čepujících CNG, je nyní napříč celým Íránem již více než 2500. Nelze se proto divit, že jízda taxíkem, případně dálkovou autobusovou do-

pravou je prakticky za pakatel. Jen drobný příklad z praxe – trasa dlouhá 1500 kilometrů na palubě supermoderního VIP autobusu nepřijde na víc než na 10 USD. A to včetně malého občerstvení, a navíc i dech beroucího televizního zážitku – tedy originální iránské střílečky, samozřejmě v původním znění a bez titulků.

Sídlště v podhůří zbudované v posledních pár letech

Kášán, ležící zhruba na půli trasy mezi Kommem a Esfahánem, je malým architektonickým klenotem. Vzhledem k tomu, že se fakticky jedná o pouštní oázu, vládnou městu příznačné rysy, rezonující s tímto typem lokace. Kášán vyniká krom jiného i řadou dochovaných větrných věží (bádžír). Jde o systém ochlazování interiérů proudícím vzduchem, který se dotýká vodních nádrží v podzemních prostorách rezidencí. Princip větrných věží může být právem považován za mistrovský kousek ekologického využití přírodních sil. Město bylo podle pověsti založeno královnou Zubejdou, manželkou legendárního chalífy Hárúna ar-Rašída, svůj největší rozkvět ale zažilo až za Seldžukovců v 10. a 11. století. Tehdy se také stalo křižovatkou obchodu a jedním z mnoha významných center výroby koberců (kášánský koberec byl

pojmem i na evropských dvorech raného novověku). Ve velké oblibě měl město i šáh Abbás I., který si zde přál být i pohřben. Hlavními skvosty, jimiž se město právem pyšní, jsou skvěle dochované domy bohatých měšťanů, nesoucí rukopis perského architekta počátku 19. století, Ustada Aliho Maryama. Svou zdobností bez nadsázky připomínají stavby z pohádek Tisíce a jedné noci. Ty nejrozsáhlejší, například palác Cháne-e Tábatabéj, mají rozlohu přesahující 4500 m². Obrovské kupecké domy mají vždy několik shodných – krom již zmíněných chladících, často až dvacet metrů vysokých věží i to, že dílčí části staveb bývají vždy umístěny pod úrovní terénu. V žádném z nich pak nechybí prostor určený hostům, tedy nádvoří s několika stromy a bazénem, jenž zde plní výhradně estetickou funkci. Soukromé části domů zahrnují velké množství pokojů i sálů, často s bohatými štuky, výmalbou, nádhernými vitrážemi či zrcadlovými stalaktity. Některé z místností se pro změnu honosí až neuvěřitelně zdobnými stropy, kde rafinovaná propojení a spletnosti geometrických tvarů snad nejvíc ze všeho připomínají přesýpací dětský kaleidoskop...

Velkým stavitelským umem byl mimo jiné i fakt, že žádné z oken nikdy nevedlo směrem do ulice. Nezbytností je tu oddíl pro služebnictvo s kuchyní a zázemím určeným pro hladký chod každé z domácností. Některé části z dokonale rekonstruovaných domů dnes slouží jako stylové jídelny, jinde fungují kompletní stavební celky na bázi luxusních hotelů. Pravdou ale je, že na vás z každého z těchto paláců bez rozdílu dýchne duch vznešené minulosti. V jedné ze zmíněných restaurací si tak i my popřáváme ne zrovna laciný oběd – tedy obligátní kebab s rýží, poté čaj, a na závěr i nezbytnou „vodnici“. Zatímco mučíme tělo, aby se dalo vlákat do pasti při jídle prakticky povinného tureckého, pardon perského, sedu – snad jako přátelské poselství samotného Alláha – nám během servírování nečekaně na koberci přistává i malá česká vlaječka.

Fresky s výjevy ze staré Persie

Samostatnou kapitolou, podobně jako v ostatních iránských městech, je pak kášánský bazar. Jeho část pochází ze seldžucké doby, ale hlavní rozkvět prožil trh až za šáha Abbáse I. Všudypřítomný ruch i poklid zároveň – takto rozporuplně se dá popsat den prožitý v lůně tohoto vpravdě prazvláštního organismu. Nikdo nikam nespěchá, a také obchody probíhají bez křiku a nervozity, nad sklenkou čaje či u vodní dýmky. Kromě předmětů denní potřeby jsou zdejší chodby plné rolí hedvábí a brokátu, pestré škály oblečení, filigránsky vypracovaných prstenů, náušnic i přívěsků, a v neposlední řadě také stánků s kořením. Na první pohled to tedy může vypadat, že návštěva bazaru je rájem především pro ženy. Ty se shlukují u výloh se šperky, zkoušejí kvalitu šatstva a bez ostychu se nakrucují před bohatě zdobenými zrcadly. Obzvláště zlato je u žen v kurzu, klenotnické krámy jsou tu totiž v permanentním obležení. Hlasité smlouvání i výrazná gestikulace, to vše dostatečně výmluvně provází většinu obchodních transakcí. Když je pak konečně dobojováno, čadory se zatetelí blahem a jejich majitelky vzápětí vysázejí na pult již dohodnutou su-

mičku. Soudě podle spokojených výrazů těch, které si vzápětí poté odnášejí své úlovky domů, jsou íránští muži svým partnerkám více, než vzornými manžely. Ovšem i mužská část populace si na bazaru přijde na své – jejich hlavní doménou jsou totiž místní kobercárny. Do výšky navršené hromady rozmanitých druhů, velikostí, barev (a nutno říci i kvalit) koberců – i tak vypadá jedna z výrazných tváří kášánského bazaru. Je tu možno strávit hodiny a hodiny odbornými rozpravami či nezávazným tlacháním na toto téma, nějací posluchači či diskutéři se tu vždy najdou – koberec je totiž pro Íránce už odjakživa personifikací domova – na kobercích se jí, spí, koberce zdobí i vypovídají o movitosti a vkusu majitele, vítají se na nich hosté, a bez koberců by nebylo ani v Íránu tolik oblíbených venkovních pikniků.

Vždy a všude je ale něco alespoň trochu jinak, nežli původně očekáváte – platí to i v případě samotného srdce zdejšího bazaru – tedy místa zvaného Hamam-e Khan. Název sice jasně odkazuje na lázně, nicméně pravým (alespoň současným) posláním tohoto prostoru je provoz luxusní čajovny. Dát si zde šišu, je pro reprezentanta obce cestovatelské a milovníka perských tradic, nad jiné příjemnou povinností.

Dřív než se nám podaří vymotat se z labyrintu podloubí a krytých uliček, absolvujeme ještě jednu vskutku netradiční exkurzi. Provázeni majitelem zdejšího čajového ráje a klíčníkem v jedné osobě, stoupáme po strmých schodech, až na samu střechu rozlehlého bazarového komplexu. Balancujeme v nerovném kupolovitém terénu a při krkolomných výstupech na nestabilní vyvýšeniny riskujeme, jen proto, abychom získali ten nejzajímavější záběr. Zázitek je to ovšem, nad jiné skvělý – nejen pro úžasný výhled všemi směry, kdy se přímo pod vašimi nohama rozkládá panorama celého Kášanu, na západní straně ještě navíc vydekorované barevnými vrstvami při horizontu ležícího pohoří – nýbrž i pro množství měkkých tvarů, jimiž je celý okolní prostor tvořen. Jako stavební hmota byla pro zastřešení bazaru použita

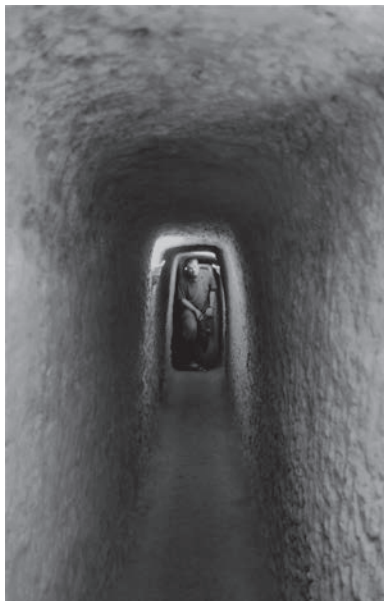

Kášánské střechy v zapadajícím slunci

klasická směs vyráběná dle tradiční receptury, tedy cihlářská hlína a sláma s pískem, vše ve finální přírodní barvě. Ten pohled z výše ptačí perspektivy, hra stínů na oblých tvarech i zvolna zapadající slunce – všechno tohle může vyvolávat pocit, že jde o dokonale přeslazený koktejl. Jste-li ovšem, právě teď a právě tady – je to jedna velká krása.

Součástí města je i systém podzemních cisteren, těžící z množství rozpuštěného sněhu, sváženého sem během zimních sezón. Podobně důmyslný je i tzv. ledový dům, umístěný nedaleko městských hradeb. Zde zase voda pro změnu proměněná během zimy ve zmrzlé bloky sloužila vždy v průběhu následujícího léta obyvatelům coby spolehlivá zásobárna ledu. Vzhledem k tomu jaké vedro všude kolem momentálně vládne, je byt i krátké pomyšlení na hromadu čehokoliv ledového nad jiné příjemné. Reálně ovšem zbývá pouze zcela prozaická šance sehnat si co nejrychleji někde v okolí alespoň jednu jedinou porcičku osvěžující íránské zmrzliny...

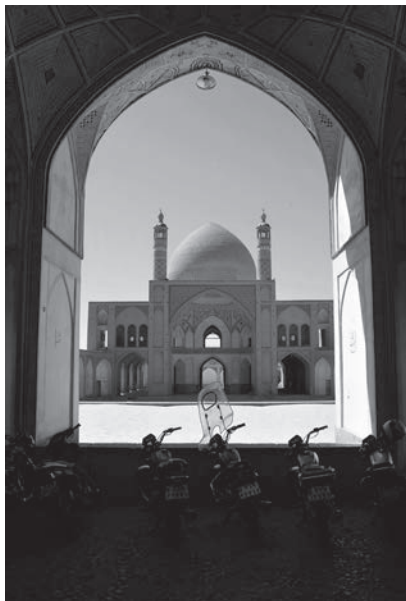
Mimochodem – když je řeč o podzemí, nelze nezmínit údajně největší skryté město na světě, objevené teprve před pár lety v Noosh-Abadu. Ve zlých časech v průběhu mongolských nájездů sloužilo místním obyvatelům za dokonalý úkryt. Později upadl systém, v nitru země ukrytých chodeb, v zapomnění a celá tato struktura byla znovuobjevena teprve během novodobých stavebních úprav, jež se týkaly domů stojících na povrchu. Labyrint se dělí do tří podzemních pater a je zde pamatováno i na přísun vody z blízkého

Chodby podzemního města Noosh-Abad

hlubinného rezervoáru. Zásobování vzduchem zajišťoval ventilační systém vertikálních šachet. Pokud ovšem nějaký nepřítel i přesto pronikl až dolů, do chráněné zóny, čekala na něj řada důmyslných pastí a smrtonosných léček. Průzkum zpřístupněných částí nám zabral skoro půl druhé hodiny a musím říct, že tak silný pocit stísněnosti jsem zažil snad jen během prolézání tunelů, vytvořených vietnamskými partyzány v místě zvaném Cu Chi.

Pokoušet se vyjmenovat všechna zajímavá místa v Kášánu by bylo více než naivní. Najdeme jich tady totiž nepřeborné množství. Ať už jde o bezpočet místních mešit, o náboženská učiliště – madrasy, mauzolea a hrobky, o nádherné sultánské lázně postavené už v 16. století, či z centra vzdálený prostor nalezišť, vrch Sialk, kde probíhající práce na vykopávkách zvolna odhalují další a další vzácné připomínky lokální historie.

Kontrapunkt (mešita Agha Bozorg)

Po celou dobu našeho kášánského pobytu bydlíme poblíž duchovního komplexu Aghy Bozorga (Masjed-e Agha Bozorg), v němž přízemní rovinu zaujímá mešita s krásně klenuťou cihlovou kupolí, dvěma nevysokými minarety a dvorem obestavěným z obou stran arkádami. V jejím podúrovňovém patře, tedy v jakémsi suterénu obdařeném zahradou, sídlí funkční náboženské zařízení určené k výuce. Atmosféru učnosti, jíž působí už samotný prostor stavby, ještě navíc umocňuje i několik procházejících se „mullů“ v bílých turbanech, kteří si tu ve stínu chodeb pilně přeřikávají texty z Koránu. I když se v rámci Kášanu jedná o skutečně klíčovou památku, jde i díky jejímu umístění v zátíší boční ulice, o zdánlivě zapomenuté romantické zákoutí. To vše se ale rázem změní, jakmile jen krátkou chvíli po setmění ozáří linie této kouzelné budovy až divadelně pojaté večerní osvětlení, vyvedené v mnoha odstínech fialové barvy.

■ ŠKOLA ZÁKLAD ŽIVOTA

Jen málokterá ze zemí blízkovýchodního regionu se může pochlubit tak vysokou mírou gramotnosti, jakou momentálně disponuje Írán. Podle oficiálních statistik se nyní její úroveň pohybuje někde kolem 86 %. U mladé generace je ale vzájemný poměr mezi vzdělanou vrstvou a těmi méně gramotnými ještě mnohem vyšší a prakticky se tak blíží stu procentům. Je to způsobeno především podmínkami, které jsou ve zdejším školství nastaveny, neméně ovšem i touhou po vzdělání, která se z velké části projevuje především u populace narozené v posledních pětadvaceti letech. Problémem íránských škol nicméně není ani tak hustota školských zařízení, ta je v podstatě dostatečná, jde hlavně o náplň osnov a následnou možnost uplatnění. Tuzemské střední a vysoké školství totiž jaksi ze setrvačnosti vychovává žáky spíše pro veřejný nežli pro privátní sektor, jak by bylo celkem logicky třeba ku prospěchu zdejší ekonomiky.

Jak správně říká jeden z významných světových ekonomů íránského původu, profesor Djavad Salehi-Isfahani: „Jde o zcela chybnou úvahu, která u čerstvých absolventů v konečném důsledku způsobí nadměrně vysokou míru nezaměstnanosti.“ Některé principy užívané již po léta jsou v íránském školství dodnes neměnné. Kupříkladu to, že každá ze škol – ať už zoroastrijská, židovská či křesťanská – musí být řízená muslimem, přičemž veškerá její výuka (a to pro všechna etnika) probíhá povinně v perštině. Jen na okraj perština je jazykem, jenž se řadí do indoíránské větve indoevropské mluvy. Je označována termínem fársí či pársí a používá ji až 115 milionů lidí. Vedle Íránu samotného se persky hovoří i v částech zemí, které byly historicky pod perským vlivem jako třeba v Afghánistánu (dárí) nebo Tádžikistánu (tádžikí).

Zůstaňme ale na krátkou chvíli pouze u dívčí části íránské populace a u možností jejich školního vzdělávání. Bezsporu jde totiž o jeden z nejvýznamnějších životních

momentů. Na rozdíl od Saúdské Arábie, kde byly po dlouhých obstrukcích islámskými učenci „ulamá“ otevřeny první dívčí základní školy zhruba před 55 lety, se situace v Íránu jeví podstatně příznivější. Již v průběhu 19. století se stávající systém íránského školství modernizoval v důsledku potřeb státních úředníků a v rámci vlivu tzv. bábismu (perské hnutí pro reformu islámu) také sílily hlasy volající po vzdělávání dívek. Ty z nich, pocházející z nemuslimských rodin, mohly navštěvovat misijní školy, jinak ovšem vždy záleželo na ekonomické situaci každé rodiny, zda byla dcerám schopna poskytnout některou z forem soukromého vyučování. Koncem 19. a počátkem 20. století začala první muslimská děvčata studovat na Americké dívčí škole v Teheránu. Díky nezdolné iniciativě íránských žen zde následně poté začala vznikat i řada dalších soukromých škol. I přes silnou nevoli panující v řadách islámského kléru, vyhlašovaným fatvám i útokům na učitelky a studentky, bylo v Íránu roku 1911 zřízeno ministerstvo školství. Došlo též ke schválení ustavujícího zákona, který mimo jiné ustanovil i povinnou školní docházku. Ve třicátých letech (za panování Rezy šáha) se dokonce objevily společné školy pro chlapce a dívky. K datu založení Teheránské univerzity (1934) sem byly hned poté přijaty i první ženy studentky. Počty gramotných a vzdělaných žen tak začaly v zemi výrazně růst.

Masivní změny přinesl až rok 1979, kdy krom revolučního kvasu jako takového došlo též přirozeně i k revoluci kulturní. Její podstata spočívala v násilné islamizaci celého veřejného prostoru, školství z tohoto spektra pochopitelně nevyjímaje. Byly vytvořeny zcela nové osnovy i učebnice a zároveň také odstranění nevhodní vyučující. Íránské univerzity tehdy zůstaly na celé tři roky uzavřeny. Navzdory popisovaným problémům došlo následně hlavně v průběhu osmdesátých a devadesátých let minulého století k obrovskému nárůstu gramotnosti a výrazně se také zvýšil právě počet žen studujících na vysokých školách. A tento trend i nadále trvá. V sou-

časnosti studentky dokonce počty předčí své mužské kolegy – Íránky totiž reprezentují více než 65 % absolventů tamních univerzit. Má to však i svá negativa. V samotném Íránu je totiž pro vysoce vzdělané dívky stále těžší najít odpovídajícího partnera (muži s nižším vzděláním jsou většinou tradičně považováni za společensky nepřijatelnou volbu). Je zde ovšem i zcela jiná omezilka – pro íránské duchovní ovládající dosud v zemi tvorbu většiny společenských pravidel, totiž představuje současná převaha studentek ve vysokém školství nemalý problém, právě vysokoškolačky jsou totiž až příliš často nositelkami progresivního myšlení, a tudíž i duchovenstvem nelibě přijímaného emancipačního proudu. Zhruba před třiceti lety byl reakcí na tuto „hrozbu“ i krátkodobý pokus íránského ministerstva školství znemožnit ženám studium práv, zemědělství, lesnictví nebo inženýrských oborů. V roce 1992 ale tato omezení následkem kontinuálního společenského nátlaku zcela zkrachovala. Přesto jsou i dnes jako

Čajovny jsou plné mladých lidí

typicky ženská, nejsilněji propagována odvětví – učitelství, ošetrovatelství a medicína. V ostatních oborech už hledají absolventky praktické uplatnění nepoměrně hůře.

V Íránu naštěstí nikdy nedošlo k oddělení ženského a mužského vysokého školství a íránské studentky také mohou (na rozdíl od svých saúdských vrstevnic) navštěvovat bez jakýchkoliv omezení většinu knihoven v zemi. I vědecké vybavení a laboratorní zařízení sloužící dívkám ke studiu, je zde (oproti státům jako SAE, Omán, Katar či SA) podstatně dostupnější – a to přes neoddiskutovatelný fakt, že všechny výše jmenované země vládou mnohonásobně větším bohatstvím nežli Íránská republika. A mimochodem: kupříkladu mladé Saúdky coby tamní studentky mají vystavenou striktní stopku v přístupu ke vzdělání, alespoň pokud jde o onen věhlasný celek tří nejvýznamnějších saúdsko-arabských univerzit.

Přidávám navrch i jednu zcela čerstvou až trochu tragicky pikantní informaci – na práci sekce ženských práv při Organizaci spojených národů má totiž od května 2017 dohlížet jejich největší „porušovatel“ Saúdská Arábie! Rozhodlo o tom tajným hlasováním dvanáct členských zemí EU zastoupených v Hospodářské a sociální radě OSN, tedy Belgie, Česká republika, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Irsko, Itálie, Portugalsko, Švédsko a Velká Británie. Aby ovšem toto absurdní a odsouzeníhodné rozhodnutí mohlo vůbec nabýt platnosti, muselo jej podpořit minimálně pět států. Ať chcete, nebo ne, nutí vás to k přemýšlení, jakými jmény byla ona „lidskoprávní“ pětice tvořena a které ze zmíněných národností vlastně reprezentovala ...?

■ NEPLÁNOVANÁ AUTOGRAMIÁDA

Na cestě z Kášánu brzdíme alespoň na chvíli v jedné z příměstských částí Aran va Bidgol, jež leží na sever od centra. Je to stará místy už polorozbořená čtvrť, kde nejspíš co nevidět začnou řídit místní developeri. Co ale určitě nepodlehne

zkáze (i kdyby poblíž vyrostlo třeba i supermoderní obchodní centrum) a zůstane tak dozajista zachováno generacím příštím, je obří stavba – respektive celá soustava různorodých budov. Jde o hrobku Mohameda Helala, šíitského světce uznávaného stovkami tisíc věřících, ukrytou v srdci rozlehlé místní mešity. Celek, rozkládající se údajně na pěti kilometrech čtverečních, působí vskutku velkoryse, jak co do rozložitosti nádvořního prostoru, tak i krásou samotné mešity. Bohatost její výzdoby i množství zlata a stříbra, které k tomu byly použity, nenechají nikoho na pochybách, o jak ctihodného muže šlo.

Na mnoha místech Íránu jsme se opakovaně setkali s portréty v nadživotních velikostech – především s vyobrazeními Chomejního či Chameneiho, jejichž pozorné oči vás sledují na každém kroku. Tentokrát jde ale o cosi jiného – o tváře mladíků, většinou ne starších pětadvaceti let. Tady přímo před branou náboženského komplexu poprvé potkáváme početnou sestavu reprodukováných fotografií. Dostává se nám vysvětlení, že všichni tito mladí muži padli hrdinnou smrtí v počátcích osmileté irácko-iránské války. Nejspíš za odměnu jsou nyní jejich rodiny osvobozeny od povinnosti vykonávat vojenskou službu a navíc pobírají od státu i celoživotní rentu. Po pravdě řečeno – je to poněkud zvláštní podívaná. A fakt neveselá...

Interiér mešity, jak už napovídá i její působivý zevnějšek, je skutečně krásný. Stříbrem zdobená vstupní „mukamasa“ odráží světlo do všech směrů a vnitřní portály a kupole jsou bohatě vyzdobeny mozaikovými vzory. Okna z barevných skel, podobná těm, která jsme viděli již dříve v kupeckých domech, vrhají zajímavé reflexy na podlahu pokrytou silnou vrstvou koberců. Některé ze stěn jsou vyskládány snad z milionů drobných zrcátek, až si člověk připadá jako v privátní šáhově pokladnici. Od stropu visí i několik úžasných skleněných lustrů zelené barvy, pocházejících kupodivu ne z Čech, ale údajně odkudsi ze Srbska. Zdobné ostění kolem oken je

právě v rukou dvojice restaurátorů – ti pak centimetr po centimetru pracují miniaturními štětci s obdivuhodnou přesností. Sledovat jejich um na místě jako je právě toto, podobá se snad až poslechu vznešené hudby.

Padlí hrdinové z irácko-iránské války

Ovšem syrová realita se nejspíš musí prosadit všude – sotva kus od nás odpočívá skupinka dlouhým celodenním vedrem zmožených věřících. Většina z nich klidně podřimuje, čemuž se v poklidu, který v mešitě vládne, nelze ani přinejmenším divit. Je ale spánek a spánek. Nejmohutnější modloslužebník s ústy otevřenými jako vrata do stodoly totiž chrápe o sto šest. Zvuk, připomínající motorovou pilu nicméně nikoho z přítomných nevyvádí z míry – Alláh je tak nejspíš nejen milosrdný a tolerantní, nýbrž možná i krapet nedoslýchavý.

Jako mnohokrát předtím jsme i tady na posvátné půdě vtaženi do vášnivé nábožensko-politické debaty. Témata jsou zřejmá – Jemenská krize a následně i náš vztah k islámu. Trojice laických šíitských kazatelů z Pákistánu oblečená v typických salvar kamízech přijela vzdát hold památce místního světce a teď zde vehementně horlí nad hříchy světa, až kolem

létají blesky. Po chvíli ale polemiku končíme v celkem logické shodě – tedy, že dobro i zlo má mít vždy a všude své jasně pojmenované pozice...

Malým svátkem se ovšem stává přítomnost postaršího kultivovaného pána, z něhož se nakonec vyklube autor několika tamních odborných publikací. Jak o mešitě samé, bohabojném životě Mohameda Helala, tak také o historii Aranů. Prohlídka svatého místa, konaná pod dohledem odborníka nad odborníky, má nejen velké kouzlo, nýbrž i svou nezpochybnitelnou kvalitu. Odměnou za prokázanou úctu a naši trpělivost během výkladu (a také jako akt zdvořilosti) obdržíme od tohoto místního „písmáka“ každý po jednom výtisku jeho čerstvě vytištěné knihy. A to dokonce s osobním přípisem.

Osvěžení sklínkou podarovaného čaje a bohatší o další z osobních setkání, jakých snad nikdy nemůže být dost, opouštíme tuto přátelskou oázu klidu, abychom obrátili své kroky zpět pod kuratelu žhnoucí sluneční výhně.

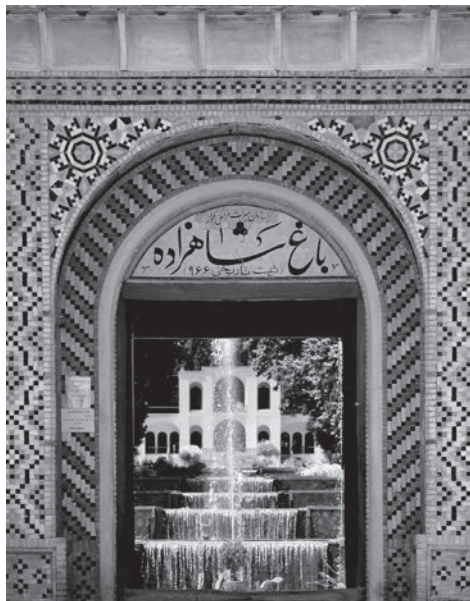

Tradiční čajový servis

■ ŽIVÉ KOUZLO PERSKÝCH ZAHRAD

Že jsou perské zahrady vyhlášeným pojmem už od Šeherezádiných dob, je obecně známá pravda. Mluvíme tu totiž o chloubě islámské architektury. Vynikajícími staviteli zahradních komplexů byli například už Mauři, čehož dokladem je i proslulá Alhambra na jihu Španělska. Nic z toho se ovšem nemůže vyrovnat parkovým úpravám v Íránu. Obyvatelé někdejší Persie vždy milovali zeleň a květiny. Zahradní umění proto v této části světa dospělo, i díky štědré podpoře vládců, až k naprosté dokonalosti. První okrasné celky tady vznikaly již dávno před příchodem islámu. Už tehdy to musela být mimořádně půvabná stavební díla. Není jistě náhoda, že perský název pro umělou zahradu pairi-daeza (ráj za zdí) stojí za původem slova ráj v mnoha evropských jazycích. Tradiční perská zahrada je odrazem snů a tužeb lidí, jejichž domov odjakživa tvoří jen bezútešná poušť. Na rozdíl od japonských zahrad, nebyly ty perské inspirovány okolní přírodou. Naopak jejich podoba je s ní v naprostém kontrastu. Představa ideálního prostředí je spojena s touhou po řádu, jenž je tu vyjádřen bohatou strukturou geometrických tvarů a symetrií. Právě tento řád je typickým znakem všech islámských zahrad a svůj prapočátek má zcela jistě i v biblických představách o Edenu. Zbytky nejstarší známé perské zahrady najdeme poblíž ruin Pasargard na jihozápadě Íránu. Již 550 let před naším letopočtem ji dal vybudovat král Kýros, zakladatel Perské říše. Dnes se tu zachovala už jen torza obvodových zdí a vyschlých vodních nádrží. Láska Íránců k vodě, bazénům a fontánám má své kořeny v zoroastriánském vodním kultu, jenž obestíral bohyni Anahitu. Za Sasánovců se voda stala alfou a omegou zahradního stavitelství. Dodnes hraje tento živel v každé z perských zahrad svou podstatnou roli. Není jen nezbytnou podmínkou života, ale především dekorativním prvkem, jenž zdůrazňuje stavební linie. Voda byla v pouštních krajích vždy symbolem štěstí a blahobytu, ovšem teprve Peršané povýšili práci s tímto přírodním prv-

Vstup do zahrad Bagh-e Shahzade

kem na skutečné umění. Každá zahrada v Íránu je zcela závislá na umělém zavlažování, takže voda sem musí být často přiváděna složitou soustavou kanálů. Nedostatek povrchových zdrojů dal vzniknout íránské specialitě, tzv. kanátům – síti i desítky kilometrů dlouhých tunelů, jimiž je vzácná tekutina samospádem vedena ze vzdálených podzemních zdrojů. Pokud jde o rostlinstvo, každý druh zastává v perské zahradě svou přesně určenou dekorativní či ochranou funkci. K běžně vysazovaným stromům patří topoly a cypřiše, které působí majestátním dojmem, především pak, stojí-li v řadě za sebou. Jilmy a vrby poskytují blahodárny stín v horkém létě. Borovice jsou zastoupeny příležitostně, kvůli příjemné smolné vůni jehličí. K ozdobám každé zahrady patří i citrusy, jejichž barevné plody nádherně oživují ráz celého prostoru.

Íránci milují květiny a jejich zahrady proto září všemi barvami. K oblíbeným rostlinám patří hyacinty, jasmíny,